№ 52 ՇԱԲԱԹ ՄԱՐՏԻ 9 — 1902 — ՇԱԲԱԹ ՄԱՐՏԻ 9 № 52

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նոր գաղթավայրեր.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայ ազգի 3/4 մասը. Երկրաշարժից վնասվածների օգտին. Նամակ Շամախուց. Նամակ Խրիմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Մակու.

ՆՈՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐ

Այն հայ գաղթականները, որոնք վերջին տարիներս ապաստան գտան Ռուսաստանի և Պարսկաստանի սահմաններում, կամաց-կամաց ընտելացան տեղական հանգամանքներին և սկսեցին պարապմունքներ ճարել իրանց համար. գիւղացի դասակարգի մեծագոյն մասը ցրվեց գիւղական շրջանում և զբաղվեց հողագործութեամբ, իսկ միւսները հաստատվեցին քաղաքներում։

Գաղթականների այն մասը, որ ապաստանվել է Պարսկաստանում, փորձեր արեց մի քանի տեղերում մշտական բնակութիւն հաստատել, բայց այդ կարողացաւ աջողեցնել մինչև այժմ դեռ շատ սահմանափակ քանակութեամբ։ Պարսից թէ վարչական շրջանները և թէ կալուածատէրերը հաշտ աչքով են նայում հայ երկրագործի և արհեստաւորի վրա, որովհետև դրանք լաւ աշխատաւորներ են և բարձրացնում են երկրի արդիւնաբերութիւնը։ Մի ժամանակ Մակուի խանութիւնը մինչև անգամ ինքնաբերաբար ցանկանում էր գաղթականներ գրաւել և նրանցով բնակեցնել ազատ տեղերը, որպէս զի ծաղկեցնէ երկրի արդիւնաբերութիւնը։ Ներկայումս թէ այդ խանութեան մէջ և թէ Ատրպատականի շատ մասերում կան ընդարձակ տարածութիւններ, որտեղ կարող էին հաստատվել ամբողջ գիւղեր։ Սակայն այդպիսի մի դիտաւորութիւն իրագործելու համար անհրաժեշտ են նպաստաւոր տեղական պայմաններ։

Օրինակ, ընդարձակ ազատ տարածութիւնների մի մեծ շրջանում ուժեղ է քրդական տարրի ոյժը։ Սօմայի, Սուլդուզի, Մակուի լեռնահարթերի շատ տեղերում, ուր մենք տեսնում ենք հին ժամանակների գիւղական վարելահողերը, այժմ ամայութիւն է տիրում և միայն քրդական խաշինները ժամանակաւոր կերպով այցելում են օգտվելու խոտից, որի մեծագոյն մասը մնում է ապարդիւն։ Քիւրդերի ասպատակութիւնները այդտեղ ուժեղ են և կը խանգարեն կանոնաւոր կեանք հաստատելու։ Եթէ տեղական իշխանութիւնը իր վրա ներգործական դեր վերցնէր և ինքը նպաստէր բնակութիւններ հաստատելուն, այն ժամանակ, անկասկած, կարելի կը լինէր յոյս ունենալ, որ հիմք դրած գիւղերը կարող կը լինեն զարգանալ և բարգաւաճել։ Բայց այդ ներգործական օգնութիւնը և պաշտպանութիւնը դեռ իրականութիւն չեն դարձած։ Այն գաղթականները, որոնք մտադիր են հաստատվել նոր հողերի վրա, պէտք է այդ հանգամանքը աչքի առաջ ունենան։

Այդ բանին գուցէ կարողանան օգնել տեղական բնակիչները իրանց աջակցութեամբ և ազդեցութեամբ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԱԶԳԻ 3/4 ՄԱՍԸ

Աշխարհին յայտնի է, որ Գերմանիան քաղաքական հանճար Բիսմարկի հայրենիքն է։ Բայց նոյն աշխարհին յայտնի է նոյնպէս, որ Գերմանիան մի գործարան չէ, ուր օր ու գիշեր Բիսմարկներ են ձուլում ամէն տեսակ զանգուածից։

Ամբողջ աշխարհին յայտնի այս իրողութիւնը անյայտ է մնացել հայկական ամբարտաւանութեան մի չնչին բեկորին, մի Գէորգ Մելիք-Կարագեօզեանին։ Երկու-երեք տարի մնալով Գերմանիայում մի բան սովորելու համար, նա միայն իր ամբարտաւանութեան է կերակուր տուել այնքան, որ վերջ ի վերջոյ վճիռ է կայացրել, թէ ինքը արդէն թխված պատրաստ մի Բիսմարկ է, որին մնում է միայն վերադառնալ հայրենիք եւ երջանկացնել իր ազգը։

Եւ ահա երջանկացնում է։ «Մշակի» խմբագրութեան ուղղած իր ամբարտաւան նամակում (№ 41) նա առանց այլեւայլութեան ասում է. «Ես վաղուց արդէն այն կարծիքի եմ, որ հայերը զուրկ են որ եւ է քաղաքական հասկացողութիւնից»։ Ամբողջ հայ ազգը զուրկ է քաղաքական հասկացողութիւնից եւ միայն մի հատ չնաշխարհիկ հայ կայ, որ գիտէ այդ բանը վ ա ղ ո ւ ց. ոչ միայն վաղուց գիտէ, այլ եւ այն, որ այդ «քաղաքական հասկացողութիւն» բառերի առաջ պէտք է անպատճառ դնել «ո ր ե ւ է»։ Ի՞նչ ահագինն է եղել մեր [illegible] Բիսմարկը։

Բայց դեռ մի՛ շտապէք ուրախանալ։ Այս Բիսմարկը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի սովորական տափակութիւն։

Երբ «Մշակը» տպեց այդ նամակը իբրեւ նմուշ, թէ ինչ տիպեր են ծնվում ժամանակի արգանդից, մեր «միթօմ Բիսմարկը» սկսեց պոչը խաղացնել, վարագոյրներ որոնել՝ ետեւում ծածկվելու համար։ Եւ ինչ գտաւ։ Այդ նամակը նա տպագրելու համար չէր գրել, այլ այնպէս... ընտանեկան ընթերցանութեան համար, որպէս զի տան առիւծը դրսում չերեւայ իր իսկական պատկերով։

Այսքանն էր ամբողջ հայոց ազգից գիտուն ու հասունացած պարոնի քաջութիւնը։ «Մշակը» տպեց եւ այդ բացատրութիւնը, որպէս զի ժամանակի արգանդից ծնված տիպի մի գիծն էլ պարզէ։ Յայտնի դարձաւ, որ դա Բիսմարկ չէ, այլ մի անչափահաս, երես առած մանուկ, որ չը գիտէ թէ ինչ է գրում եւ ստորագրում, որ անում է մի չարութիւն, բայց երբ քօքում ես ականջները, սկսում է բղաւել։

Յայտնի դարձաւ եւ այն, որ հազար ու հազար անգամ գեղեցիկ բան դուրս կը գար, եթէ այդ ամբարտաւան պարոնը Գերմանիայում փոխանակ բիսմարկութեան չուաքի ետեւից վազելու, գոնէ այնքան քաղաքավարութիւն սովորէր, որ հասկանար թէ ցիլինդր ծածկած բուն ասիացին միայն կարող է վեր կենալ եւ վիրաւորական նամակ գրել մի ամբողջ հիմնարկութեան, այնպիսի մարդկանց, որոնք նրանից գոնէ մի քանի չապիկ աւել են մաշել իրանց կեանքում։

Այստեղ վերջանում են ժամանակի արգանդից ծնված տիպի այն գծերը, որոնք «Մշակի» մէջ են պարզված։

Բայց ամբարտաւանութիւնը չափ ու սահման չունի։ Եւ պ. Մելիք-Կարագեօզեան անկարող էր—այսպէս է ամբարտաւանութեան ճակատագիրը—չը բաց անել իր ամբողջ էութիւնը. ուստի դիմեց Թիֆլիսում հրատարակվող մի շաբաթաթերթի՝ մնացածը այնտեղ բաց անելու համար։ Եւ որովհետեւ մեզ այնքան Մելիք-Կարագեօզեանը չէ հետաքրքրում, որքան նրա ներկայացրած տիպը, ուստի հաճութեամբ ծանօթացնում ենք մեր ընթերցողներին այդ մնացած գծերի հետ էլ։

Բաւական չէր, որ նա իրան յայտարարեց միակ մարդը, որ վաղուց գիտէ, թէ ամբողջ հայ ազգը քաղաքական որ եւ է հասկացողութիւն չունի։ Բաւական չէր այսքանը հայ ամբարտաւանութեան համար։ Այժմ նա իրան յայտարարեց հայ ազգի 3/4 մասը։ Ոչ աւել, ոչ պակաս։ Ուղիղ երեք քառորդ մաս...

Նա խօսում է ոչ իբրեւ անհատ, թէկուզ վիթխարի Բիսմարկ, այլ իբրեւ ազգի 3/4 մաս։ «Մշակը» կարդում են ամենից շատ Թիֆլիսից դուրս. կարդում են նրան Սախալինում, կարդում են եւ Բօստօնում։ Ամենից քիչ կարդում են «Մշակ» Թիֆլիսի հայ բուրժուաները։ Ինքը, Մելիք-Կարագեօզեանն էլ, դրանցից մէկն է. գոնէ խօսէր իր դասակիցների, իր նման տիպերի 3/4-ի անունից։ Չէ, այդքան չափաւոր ամբարտաւանութիւն չունի նա. հասարակութեան, «Մշակի» ընթերցողների ուղիղ երեք քառորդն է նա։

Այդքան փքվում եւ ուռչում է պարոնը եւ ինչո՞ւ համար։ Որպէս զի ասէ թէ «Մշակը» ոչնչութիւն է։ Կարծես թէ «Մշակի» ոչնչութիւնը արդարացնում է Մելիք-Կարագեօզեանի մեծամտութիւնը։ Կարծես թէ Մելիք-Կարագեօզեանը այնքան անսահման ամբարտաւան է այն պատճառով միայն, որ «Մշակը» ոչնչութիւն է։ Ի՞նչ կապ մեր ոչնչութեան եւ ձեր ամբարտաւանութեան մէջ, ինչ բիսմարկական

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱԿՈՒ

Մակուի իշխանութեան ձեւը մի եւ նոյն է, ինչ որ հին ժամանակներն էր. խաները դատում են, պատժում են յանցաւորին եւ կարգադրում երկրի վերաբերեալ գործերը։ Յանցաւորին շղթայում, ծեծում կամ ձգում են մի քանի արշին գետնափոր փոսի մէջ։ Օրինակ, սարդարը (Մակուի արդի դատաւոր) ամենամեծ յանցաւորին՝ արդար կամ մեղաւոր՝ միայն Աստուած է իմանում, գցում է Մակուի յայտնի քարաժայռի գլխի որոշեալ տեղից, որի բարձրութիւնը մինչեւ յատակ հաշւում են հարիւր սաժէն։ Մարդուն հանում են գագաթի վրա, ձեռքերը եւ ոտքերը կապած գլորում են դէպի ցած եւ նա ընկնում է ներքեւ քարերի վրա ու հազար կտոր է դառնում։ Իսկ միւս տեղ գետնափոր փոսի մէջ յանցաւորը մնում է երկար ժամանակ—մինչեւ խանի կամքը լինի—շարունակ կրելով շղթայ, խոնաւութեան ու ապականութեան մէջ տանջվում է, մինչեւ մեռնում է կամ ազատվում է։ Փոսի խորութիւնը լինում է մինչեւ 25 արշին. հացը գցում են ներքեւ փոսի բարակ շինված բերանից։ Ինչպէս հացը, նոյնպէս եւ յանցաւորին շատ անգամ գցում են ներքեւ առանց կախելու եւ իջեցնելու. խեղճերի համար այդքանը բաւական չը համարելով, օրը մի անգամ էլ հանում են դուրս, ծեծում են ու էլի շղթայակապ գցում են փոսը։ Շատ անգամ պատահել է, որ ծեծելով սպանել են։ Աւազակների աշխարհ, աւազակների դատաստան։

Շարունակ լսելով Մակուի գողերի մասին, մի օր, հետաքրքրութեանս գոհացում տալու համար, դիմեցի մի խումբ աւազակների ու հարցրի պատճառը, թէ ինչո՞ւ գողութիւն էք անում։ Այդ խումբ գողերը Նախավկայի մօտերքը գտնվողը Վ ա ր մ ա զ ե ա ր գիւղացիներ էին. դրանք աշխատում էին արդարացնել իրանց, որ ակամայ, ստիպված այդպիսի միջոցների են դիմում.—Վարմաչեարը ունի 60 տնւորներ, բոլորն էլ Թուրքեր են. դիրքը լեռնային է, հարիւր պուդի չափ տեղ միայն վարելահող ունի, որ լինում է իւրաքանչիւր տան $1^1/_2$ պուդի չափ տեղ. կարելի է ասել, որ միայն մի քանի տան ապրուստ կը հայթայթվի ցանքսերից։ Նրանց մնում է ուրիշ կերպ ճարել իրանց ապրելու միջոցները, մի եւ նոյն ժամանակ վճարել սարդարին վերաբերեալ 300 թուման (600 րուբլի) փողը, իւրաքանչիւր տարվայ տուրքը։ Սարդարը որոշված գումարը իր ժամանակին ստանում է գիւղացի մեծերից, գիւղացիներն էլ այդ գումարը բաժանում են իրանց բոլորի վրա աղքատ ու հարուստի համեմատութեամբ։ Այդ գիւղն ունի 1200 այծ, ոչխար, 150 կով ու եզ, 30 հատ էլ էշ։ Գիւղացիները ոչ մի աշխատանք չունեն. երբեմն խմբով գնում են Նախջեւանի գաւառը աշխատելու, գարնանից մինչեւ աշունք աշխատում են եւ նրանց բերած բոլոր փողը 15—20 րուբլի է լինում. մշակութիւն են անում. շատ անգամ աջողվում է նրանց՝ իրանց տէրերի տունը թալանել եւ անցնել Արաքսի միւս ափը, եւ միայն այդ միջոցներով պահում են իրանց ընտանիքները ու տալիս են իրանց աղային պատկանած տուրքը։ Թալանից էլ մաս են հանում այդ աղային՝ ընծաներ տանելով։ Այդ գողերի ընտանիքները իմանում են քրդական լաւ գործեր ու կապերտներ գործել։

Վարմաչեարցի գողերը, որոնք բնակվում են Նախավկայի ապառաժների բարձրաւանդակների վրա, բաժանվում են Նախիջեւանի գաւառից միմիայն Արաքսով. մօտ լինելով նա գիւղերին, մի կողմից Շուֆային ու Խոյին—Շահթախտից դէպի Սալմաստ ու Խոյ գնացող ճանապարհներին, շարունակ թափառում են այդ տեղերը եւ պատահած ճամբորդին կամ կարավանը թալանում են։ —Մի խօսքով վարմաչեարցիները յայտնի են։

Վարմաչեար գիւղից երեք ժամ հեռաւորութեան վրա դէպի արեւելք գտնվում է Ն ա խ ա վ կ ա յ ի հռչակաւոր վանքը. վանքի եւ Վարմաչեար գիւղի մէջ տեղն է Դարաշամ հայաբնակ գիւղը, որ 21 տուն է եւ պատկանում է վանքին։

Վանքն ու գիւղը միշտ տանջվում են այդ գողերից, որոնք Մակուի խաներից քաջալերված՝ միշտ վնասում են գիւղին եւ վանքի սեփական հողերն ուզում են խլել, ինչպէս վերջերս մի ինչ որ խնդիր էր բացվել Նախավկայի նախկին վանահօր ու վարմաչեարցիների մէջ արօտատեղիի մասին։ Վանահայրը բողոքել էր Ատրպատականի թեմակալ առաջնորդին, որի դիմումի վրա գահաժառանգ իշխանի կողմից առանձին հրամանագրով մի պաշտօնեայ եկել էր Մակու, խիստ կերպով պահանջում էր վանքի վնասները սարդարից (Նախավկայի վանքն էլ մակուեցիների իրաւունքի տակն է) եւ արգելեց մակուեցիներին վանքի եւ գիւղի հողերի դէմ ոտնձգութիւններ անել, ասելով թէ այդ հողերը վերաբերում են վանքին եւ ոչ թէ վարմաչեարցիներին։ Այսպէս՝ արդէն բացարձակ Մակուի խաները ոչ թէ միայն սահմանափակել են քչւոր հայերի շահերը, մինչեւ անգամ յափշտակել են. աւելի թալանում են Մակուի շրջանում գտնված երկու հռչակաւոր վանքերի կալուածքները—Նախավկայի ու ս. Թադէի վանքերի։

Ս. Թադէի վանքը աւելի մօտիկ է Մակուին քան Նախավկայի վանքը, եւ հեռու է միայն 5 ժամ։ Վանքը ունի իրան կից 30-ի չափ հայ տնւորներ, որոնք տարիների ընթացքում հաստատվել են այդտեղ, կազմելով մի գիւղ համանուն վանքի անունով։ Բացի վանքի գիւղի հայերից կան բուն Մակւում 70 տնւոր, ու մի ժամ հեռաւորութեան վրա Ք ի շ մ ի շ թ ա փ է գիւղը 60 տնւորով։ Սրանցից զատ, կային հայեր ս. Թադէի վանքից մի ժամ հեռաւորութեան վրա դէպի հարաւ Կ ո խ բ ո ւ լ ա ղ գիւղում, ուր լինում էին 40 տան չափ, որոնք ապրում էին քիւրդ Դահար խանի ձեռքի տակ։ Վեցերորդ տարին էր, որ սրանք գաղթել էին Թիւրքա-Հայաստանից ու բնակվում էին այդ տեղ։ Քիւրդ խանը օգնում էր նրանց նիւթապէս, սերմ էր տալիս, հողագործութեամբ էին պարապում։ Այսպէս շարունակվեց մինչեւ անցեալ յունիս, երբ Դահար խանը, Թիւրքա-Հայաստանի սահմանի վրա, քրդերի եւ կանոնաւոր զօրքերի հետ ունեցած ընդհարման ժամանակ, սպանվեց։ Գիւղն էլ ցիրուցան արին, հայերին թալանեցին, տները քանդեցին։ Այդ անողները մենակ Մակուի շրջանում բնակվող մարդիկն էին, բուն Կոխբուլաղ գիւղի շրջապատող գիւղացիներն էին։ Մակուեցիները ոխ ունէին քիւրդ խանի դէմ եւ նրա սպանվելուց յետոյ իրանց ոխը այս կերպ հանեցին... Խեղճ հայերը փախան գաղթեցին Ռուսաստան, մի մասն էլ Թիւրքա-Հայաստան վերադարձաւ, եւ միայն 6—7 տնւորներ մնացին գիւղում, տները նորից շինեցին ու ապրում են այդտեղ։ Գիւղում կան Թուրք եւ քիւրդ տնւորներ էլ։

խնլք է դա. ձեզ ասում են, որ դուք մեծամիտ էք, որ դուք նոյն իսկ բարեկիրթ մարդ չէք, իսկ դուք ասում էք, թէ «Մշակի» մէջ կարդալու բան չը կայ։ Սա պատասխան է, սա լօգիկա է...

Բայց լօգիկա, խելք, բանականութիւն օդն են ցնդում ամեն անգամ, երբ «Մշակի» տուած ապտակի դէպք կայ։ Այսպէս եղել է միշտ. երեսուն տարիների ընթացքում հարիւրաւոր այսպիսի դէպքեր են եղել. եւ Մելիք-Կարագեօզեանը առաջինը չէ, որի վրա այդպէս է ազդում ապտակը. նա ունի հարիւրաւոր նախորդներ։ Աւա՜ղ. այսպէ՞ս պիտի լինէր հայկական Բիսմարկը... Գոնէ այստեղ մի քիչ ինքնուրոյնութիւն ցոյց տար, գոնէ մի քիչ... հէնց խելօք երեւար։

Սա հետաքրքրական չէ։ Հետաքրքրականն այն է, որ «Մշակի» հարուածից խելք կորցրած պարոնը մի շարք վայրենի դատողութիւնների մէջ է ընկնում։ Ասում է, թէ վերցրէք «փողոցի առաջին մշակին» եւ կը տեսնէք, որ նա էլ բողոքում է վաշխառութեան, սիմոնականութեան դէմ. հետեւաբար «Մշակը» մի բան չէ արել, բողոքելով, օրինակ, վաշխառութեան դէմ։ Դուրս է գալիս, որ լրագիրը ոչինչ չը պիտի գրէ այն բաների մասին, որոնք յայտնի են ամենքին։ Շատ գեղեցիկ։ Հիմա դուք, մեծամիտ պարոն, վերցրէք Բօրչալուի լեռներում այծ արածացնող երեխային եւ կը տեսնէք, որ նա ձեզանից էլ շատ լաւ գիտէ, թէ երբ մի տեղ երկաթուղի են անցկացնում, դա նշանակում է թէ այնտեղ հաղորդակցութիւնը արագ կը կատարվի, ապրանքները հեշտ եւ էժան կը տեղափոխվեն։ Եւ սակայն դուք դրանից աւել ինչ էք ասել Բաղդադի երկաթուղու մասին, այն երկաթուղու, որ ձեզ գրողների թիւն է մտցրել։ Չէ՞ որ եթէ այսօր դուք արդէն մի հատ Կարագեօզեան չէք, այլ ամբողջ ազգի երեք քառորդ մասը, դա տեղի է ունեցել միայն շնորհիւ այն հանգամանքի, որ դուք անթիւ անգամ ապացուցել եւ հասկացրել էք, որ Բաղդադի երկաթուղին շատ արագ պիտի փոխադրէ ապրանքները եւ մարդկանց...

Ոչինչ եւ ոչինչ չը կայ «Մշակի» մէջ, որ մարդիկ կարդան, ասում է հայկական Բիսմարկը։ Նոյն իսկ թղթակցութիւնները անբովանդակ ու միակողմանի են։ Խեղճ գաւառական թղթակիցներ։ Դուք գրում էք ձեր հողի ու ցաւի մասին, ձեր օրն ու դարդն էք բաց անում, որպէս զի հայկական Բիսմարկները կարդան եւ ճանաչեն ժողովուրդը։ Այժմ իմացէք, որ հայկական բոլոր Բիսմարկների Բիսմարկը չէ բարեհաճում հաւանել ձեզ, անբովանդակներիդ։ Դուք էլ աշխատեցէք այսուհետեւ «Кавказскій Вѣстникъ»-ի էջերում ամենահեղինակաւոր կերպով համաշխարհային հարցեր լուծել, աշխատեցէք ուրիշ կերպ դատել. երբ, օրինակ, կարկուտը ծեծում է ձեր արտերը, դուք մի փորձէք հասկանալ, թէ այդ աղէտը ինչ նշանակութիւն ունի ձեր կեանքի համար, այլ գտէք, եթէ կարող էք, թէ ձեր կարկուտը ինչ ազդեցութիւն կունենայ համաշխարհային քաղաքականութեան վրա։ Լաւ հասկացէք, որ ձեր տաւարը, ձեր արտը գռեհիկ, անհետաքրքրական բաներ են բալերում ու վէչէրներում սիրուն ժամանակ անցկացնող բուրժուաների համար։

Ահա տեսէք հայոց ազգի 3/4 մասը որքան վրդովված է, որ «Մշակի» առաջնորդողները կաթնատնտեսութեան եւ անասնապահութեան մասին են։ Նախ եւ առաջ դա սուտ է. երկրորդ «Մշակը» իրան անչափ երջանիկ կը զգար, եթէ կարողանար մեր ժողովրդի համար գիւղատնտեսութեան ուսուցիչ դառնալ։ Դուրս է գալիս, որ մեր ժամանակներում տնտեսական հարցերի մասին գրելը անկման եւ ոչնչութեան նշան է։ Եւ տնտեսութեան մասին այսպիսի արհամարհանքով խօսողը—լաւ նկատեցէք—Գերմանիայից է շնորհ բերել մեզ մօտ։ Տեղն է այստեղ կերպարանափոխել բանաստեղծի ասացուածքը այսպէս. «Տաւար, հող, մաճ, գիւղացի. ah! fi, donc!,—То ли дѣло Բաղդադի երկաթուղի!»...

«Մշակը» խեղդում է ամեն մի նոր եւ հին գրական ոյժ, ասում է պարոնը։ Էլի նոր բան չէ։ Նա կրկնում է այն, ինչ ասել են իր նման շատ շատերը։ Ուստի մենք էլ կը կրկնենք այն, ինչ շատ անգամ ասվել է այդպիսիներին։ Դուք հակասութեան մէջ էք ընկնում, մեծամիտ պարոն։ Այդ ինչպէս է, որ մի ընկած, ոչնչացած լրագիր խեղդում է հայոց հին եւ նոր գրական ոյժերը, որոնց մէջ է, ի հարկէ, եւ ձեզ պէս հսկան։ Խոստովանեցէ՛ք երկուսից մէկը. կամ դուք սուտ էք ասում, որ «Մշակը» ընկել է, ոչինչ է. կամ դուք, գրական ոյժերդ, այնքան ողորմելի էք, որ ձեզ կարողանում է խեղդել մի ոչնչացրած, անպէտք լրագիր։ Հասկանալի է...

Ահա ինչ անհեթեթութիւնների ընդունակ է եղել մեր տնաբոյս Բիսմարկը։

Այսպէս իրան ամբողջապէս բաց անելուց յետոյ նա դիմում է սպառնալիքների եւ գուշակութիւնների։ Այո, ձեր վերջը մօտ է, ասում է նա. շուտով առաջ կը գայ նոր ոյժը։ Մենք հաւատում ենք, որ ապագան մեզանից աւելի լաւ կը լինի։ Բայց այն ապագան, որի ներկայացուցիչները պիտի լինեն Մելիք-Կարագեօզեանները, ոչ միայն չէ վախեցնում մեզ, այլ եւ հաւատացնում է, որ մի բանի նման չի լինի։ Եթէ դուք կամ ձեզ պէս մի ուրիշը պիտի լինի Մեսիան, հէնց այժմից կասենք, որ ձեզանից ոչինչ եւ ոչինչ չի դուրս գայ։ Ամենից առաջ այդ բանը ապացուցանում է ձեր ամբարտաւանութիւնը. եւ յետոյ այն, որ դուք վայրենի լօգիկա ունէք եւ ինքներդ էլ չը գիտէք, թէ ինչ էք դուք եւ ինչ պիտի լինէք։ Ֆրազներ կոտրատել կարող էք, թէեւ այդ ֆրազները ձերը չեն, թէեւ դուք կրկնում էք ուրիշների ասածները։ Բայց գործ, մի օգտակար, լուսաւոր գործ... Ներեցէք, դրա համար դուք, ինչպէս ինքներդ ցոյց տուիք, միանգամայն անընդունակ էք։ Կը գայ մի օր, ասում էք դուք, երբ ամեն ինչ կը պայթի։ Սպասեցէք այդ օրին, բայց դուք արդէն այժմ ամբողջապէս պայթել էք եւ ցոյց էք տալիս, որ միայն մի բան գիտէք—ծածկել մտաւոր դատարկութիւնը ամբարտաւանութեան փուքի մէջ։

Ամբարտաւանութեան փուքերից առաջացած պայթումը բաց է անում նոյն իսկ այն, որ դուք մեծ մեծ բաներ էք բրդում, բայց կարգին չը գիտէք ձեր մայրենի լեզուն. դուք համարեա անգրագէտ էք հայերէնի մէջ։ Ձեզ ոչ թէ Բիսմարկի չորսը են հարկաւոր, այլ հայերէնի դասագիրք...

Սրանից աւելի խօսք չունենք ձեզ ասելու։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՑ ՎՆԱՍՎԱԾՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Երկրաշարժից վնասվածների օգտին ստացանք հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Թիֆլիսում—տիկին Շուշանիկ Մխիթարեանից—5 րուբլի։

Դուբօվկա գիւղից, Թ. Մարգարեանից, 5 րուբլի։

Ընդամենը 10 ր. իսկ նախկին ստացվածների հետ միասին 6059 ր. 25 կ.։

Բացի սրանից ստացվեց նաեւ մի կապոց շոր տ. Հ. Վ.-ից։

ՆԱՄԱԿ ՇԱՄԱԽՈՒՑ

Մարտի 3-ին

Իշխան Օբօլենսկի ուրբաթ, ամսիս 1-ին, ճանապարհորդից դէպի Մարազա գիւղը, շրջակայքը եւ հրաբուղխը տեսնելու։ Այսօր, ամսիս 3-ին, գնաց Մաղրասա հայոց գիւղը։ Նորին պայծառափայլութիւնը գիւղեր այցելելիս տառապեալներին բաժանել է բաւականաչափ գումար։ Նա առանձին, իր տրամադրութեան ներքոյ գտնված գումարով գնեց քաղաքում եղած բոլոր տախտակները եւ շինել տուեց բնակարաններ, որպէս զի նրանց մէջ պատսպարվեն խիստ սկսված ձմեռվայ ցրտից գոնէ տասնեակ ընտանիքներ։ Մարտի 1-ից սկսած, որ ահա երեք օր է, անընդհատ ձիւն է գալիս։ Ցուրտը այսօր զրօյից 3 աստիճան ներքեւ էր։ Մարազի մօտ գտնվող հրաբուղխը դեռ շարունակվում է, բայց ականատեսների պատմելով, մէկ արշինաչափ իջնելով։

Մարտի 1-ին, երեկոյեան 6 ժամ 30 րոպէին, երկիրը շարժվեց միջակ ցնցումով։ «Մշակի» № 44-ի մէջ յայտնած չորս ցնցումները տեղի ունեցան փետրվարի 25-ին, երեկոյեան 9 ժամին միջակ, 26-ին՝ լուսադէմին, 3 ժամին թոյլ, 4 ժամ 25 րոպէին բաւական զօրեղ եւ 5 ժամին բ

Բագուից եկան կօմիտէտի նոր անդամ
Հայ անդամները վիրաւորված են կողմնապա
թիւն անող թուրքերի արարքներից։ Հայր Ղ
ճեան նիստի ժամանակ ընդհարվեց Հաւաս
Մելիքօվի հետ իշխանի ներկայութեամբ
ցանկալի չէր։ Անդամների յարաբերութիւն
իրարու հետ, եթէ այսպէս շարունակվեն,
ներեւ է, որ մխիթարական հետեւանքի
համար։ Ցանկալի է, որ երկու կողմն էլ միմ
վիջանելով վերաբերվեն եւ լաւ ըմբռնեն
արժէքը եւ իրանց կոչումը։

Իշխան Օբօլենսկի վաղը պիտի գնայ շրջ
գիւղերը տեսնելու։ Շատերը իրանց օգնութի
հասցնում են կարօտեալներին լուռ ու
կերպով. օրինակ, բագուաբնակ Շամախեցի
Խաչատուրեանները, մէյսարեցի Բ. Վլասեա
այս օրերս ուղարկել են իբրեւ նուէր
րուբլի։

Ներքեւի թաղի նախկին հայ վաճառա
ները տեղափոխվել են վերին թաղ եւ
լուսամուտներից դուներ գոյացնելով՝ խան
ներ են շինել իրանց համար ու տեղաւ
այնտեղ։ Գաւառում երկրի նորանոր մեծ
փոքր գոյացած ճեղքուածների մասին շ
նակ լուրեր են լսվում։ Փորձված մարդիկ
ւատացնում են, որ երկրաշարժն էլ
քառասունքը. մինչեւ չանցնի այդ ժամա
միջոցը, երկիրը չի խաղաղվի տատանու
Բայց երբեմն աւելի էլ է տեւում.
1872 թւին մօտ 3 ամիս չը խաղաղվեց
սալի է, որ այս անգամ այնքան երկար չի
որովհետեւ բազմաթիւ ճեղքուածներից եւ
բուղխներից գազի մեծ քանակութիւն է
եկել։

Հայերի համար պ. Լալաեանի (Նախկին
նայա փողոցի) տան ընդարձակ բակում շին
է տախտակեայ եկեղեցի։ Մի երեւոյթ
զարմանալի է թւում. Անցեալ երկրաշարժի
պատճառով բազմաթիւ աղբիւրներ են ցամա
որոնց հետքերով լիքն են քաղաքի փողոցն
իսկ ներկայ երկրաշարժի ժամանակ
իրանց մշտական կարգով բղխում են։ Չը
տենք ինչով բացատրել։ Սգաւոր տներ
քանի օր սուգ պահելուց յետոյ, ան
մտնում են իրանց սովորական կեանքի մէջ
զբաղվում են իրանց գործով։ Ցանկալի էր
ներկայ հանգամանքի մէջ էլ Շամախու
պեալ ժողովուրդը չընկնէր յուսահատութ
մէջ եւ բաւականանար նպաստների
ներով, այլ ուժերը ժողովելով մտնէր գործի
կանոնաւորէր իր կեանքը։ Ակնյայտնի է, որ
մի կողմնակի նպաստ չէ կարող այնքան
լինել եւ մարդու ոտքի կանգնեցնել, ինքն
ինքնօգնութիւնը, տոկունութիւնը եւ իր
փական ուժի ու աշխատանքի վրա յու
կանէ։ Աստուած էլ այդպիսիների հետ է։

Սմբատ Սարգիսբէկեան

Դահար խանի յաջորդ Մաղաֆա պէյը գիւղացիների ընդհանուր վնասը պահանջում էր Մակուի խաներից։ Չիմացայ թէ ինչ արդիւնք ունեցաւ։

Հայերի թիւը այդպիսով էլի Մակուում պակսեց։ Առաջ 220-ից աւելի էր հաշւում, այժմ (Դարաչամ գիւղն էլ վրա հաշւելով) ընդամենը 190-ի չափ տուն կարելի է հաշուել։

Հայի վիճակը ոչ մի կերպ նախանձելի չէ։ Որքան էլ նա ցանկայ առաջադիմել, մաքուր հագնել, մաքուր ապրել, էլի չէ կարող։ Եթէ մէկի վրա լինի աչքի ընկնող հանդերձ կամ ժամացոյց, իսկոյն առնում են, առանց մի փող տալու եւ այդպէս է ամեն մի խան։ Մակուեցին, փակված լինելով այդ երկու մեծ ապառաժների մէջ՝ նեղ տեղ ապրած, նեղ բարոյականի տէր էլ մարդ է։ Խաները, որոնցից շատերը Թէհրան, Թաւրիզ ու Կովկաս են տեսել, կարելի է ասել, որ միմիայն գինետներին ու հասարակաց տներին են ծանօթացել։ Ամենից կրթվածը Թէյմուր խանի որդի Մուրթչայ Ղուլի-խանն է համարվում. վերջերս մի քանի ամիս Եւրոպայում մնաց, բայց վերադառնալիս կարծես ոչ մի բանով չէ փոխվել, էլի նոյնն է։ Մօտ օրերս մի քանի յայտնի աւազակներ բռնեց, բանտարկեց, բայց 8—10 օր հազիւ մնացին բանտում, էլի փախան։

Մակուում սովորութիւն կայ, որ բանտարկեալներին յանձնում են հայերի հսկողութեան. երբեմն լինում են դրանց հետ թուրք պահապաններ էլ։ Հայերը, որ դասակարգի էլ լինեն, առեւտրական, արհեստաւոր, անխտիր կերպով գնում են իրանց հերթին եւ հսկում են բանտարկեալին, թէ գիշեր, թէ ցերեկ. շատ անգամ պատահել է, որ նենգ միջոցներով փախցնել են տալիս բանտարկեալին ու միւս կողմից յանցաւորի փոխարէն խեղճ պահապան հային են բանտարկում կամ ջ ա ռ ի մ ա յ (տուգանք) առնում ու բաց թողնում։ Արտասահմանից վերադարձող սարդարը առեւտրական խանութպանի պէս մարդկանց պահապան դրել էր աւազակների վրա, սովորութեան համեմատ աւազակները փախել են եւ հայերը տուին իւրաքանչիւրը 20 րուբլի։

Հայերը, ինչպէս ասացի, պարտաւոր են հրացանաւոր տալ իրանց խաներին։ Եթէ մի կռիւ լինի խաների մէջ, իւրաքանչիւր խանի հայն էլ ստիպված է կռուել միւս հայի դէմ. հայերը բաժանվում են մի քանի խաների վրա։ Հայերը ստիպված են շարունակ օ լ ա մ (ձրի աշխատանքի) գնալ ամեն ժամանակ... Խանը երբէք էլ չէ մտածում նրանց վրա, նա իր գործն է առաջ տանում երբ էլ լինի եւ ինչ ժամանակ, հողագործի ամենաթանգ միջոցը թէկուզ լինի—կոպէկ չարժէ. խանը տանում է, պարապեցնել է տալիս ճանապարհի, այգու, ախոռի, մակաղատեղի, տան եւ պարսպի վրա օրերով ու շաբաթներով, շատ անգամ իբրեւ վարձ տրվելիք օրական երկու հացն էլ չեն տալիս, աշխատաւորը պէտք է գնէ կամ իր տանից տանէ իր օրվայ հացը... Կատարեալ ճորտութիւն։

Հայերը անցեալում ունեցել են քիչ խաղաղ ժամանակներ, միայն այն միջոցին, երբ խաների թիւը պակաս էր, եւ որքան այժմ շատանում է, բաժանվում են իրարից, հայերի չարչարանքն էլ շատանում է. հայը ստիպված է սրա գործն էլ անել, նրանն էլ։ Այդ էլ կարող եմ ասել, որ վանահայրերը իրանց անտարբերութեան ու ծուլութեան շնորհիւ աւելի Մակուի հային սորկացրել են, քան թէ նպաստել են...

Շատ ժամանակ չէ, կէս դար առաջ է, որ Ատրպատականի եպիսկոպոսական աթոռը փոխադրվեց Թաւրիզ. առաջ նա նստում էր Մակուում, ս. Թադէի վանքում։ Վանքը արտաքինով դեռ պահում էր նախկին վսեմ դիրքը, միայն անպաշտպանութիւ՜նից ու անխնամ մնալուց սկսել է հետզհետէ կորցնել նախկին պայծառութիւնը. վանքը 40 տարի առաջ ունեցել է 100-ից աւելի ոչխար, 100 հատի չափ գոմէշ, կով, եզ, եւ այլն. ունեցել է 10 հատ էշ, 5 հատ ձի, երկու ձեռք կալի ջարջառ, 3 հատ սայլ, երկու հատ պատրաստի գութան։ Վանքը սոյն ապահով վիճակի մէջ յանձնվել է մակուեցի Եսայի վարդապետ Ցովսէփեանին. այս խըղճալի մարդը նստել է վանքում 37 երկար տարիներ. սրա ժամանակ քանդվել է վանքի կիսաշէն մնացած շինութիւններից մի մասը։ Հարց է թէ՝ ինչ արել է Եսայի վարդապետը այդ բոլոր հարստութիւնները, որոնցից այժմ ոչ մէկը չը կայ. ոչ գողը տարաւ, ոչ էլ թալան գնաց, վանքն էլ չէ ծախսել։ Վանքում ուտողներ չը կային՝ բացի միմիայն հայր սուրբից. տնտես չը կար, հացը պատրաստվում էր իրանց տանը (հայր սուրբի տունը մնում էր վանքի գիւղում)։ Ծառաներին հաց չէր տալիս. նրանց որոշված էր կալի ժամանակ վեր առնել իրանց հ ա խ ը։ Բացի այդ, վանքը չէ ունեցել ձրիակեր երթեւեկողներ, ինչպէս այժմ կան, երբ կոտորածներից յետոյ փախստական գաղթականները ապաստան են գտել վանքում եւ մնում են այնտեղ երկար ժամանակ։ Վանքը ունեցել է մեծ թւով ուխտաւորներ, որոնք այն ժամանակ տուել են, ի հարկէ, առատ նուէրներ. ցանքը ամեն տարի առատ է եղել, ոչ մի բան պակաս չէ եղել, բայց ինչ եղան դրանք՝ բոլորը Եսայի վարդապետից յետոյ։ Ոչինչ չը կայ վանքում, ոչ ոչխար, ոչ տաւար եւ ոչ մի բան... Բացի այս բոլոր վնասներից՝ վանքը այդ վարդապետի օրով կորցրել է իր
հագին հողերը, որ այժմ միայն մի հա
չափ հող ունի, այն էլ ջրաբբի չէ։ Տասն
տարի առաջ գրաւված են դրանք, բոլոր
Մակուի խաների կողմից։ Վանքի գիւղը
արդիւնքը առաջ վանքին էր տալիս, այժմ
լիս է աղային։ Ահա այսպէս, խելքից
ների շնորհիւ, աւերվում են, կործան
վանքերը։ Այժմ էլ այդ Եսայի վարդապ
կար տարիներ ս. Թադէի վանքում
այժմ էլ Էջմիածնում ս. Գայանէի վանք
վանահայր է։ Այս էլ պէտք ասել, որ
սուրբը քիչ չը նպաստեց իրանց տան ու
բայրներին, որոնք այժմ կարգին վաճառա
են դարձել...

Տարուց աւելի էր, որ վանքը առանց
դապետի էր մնացել։ Դրանից առաջ
Բազունին էր, որ ս. Բարդուղիմէոս եւ Դէր
վանքերը աւերեց. վանեցիները լաւ անուն
դրել սրան, «չ փ ո թ ի տ ո պ ր ա կ» ասելով
պէս Նախավկայի, նոյնպէս եւ ս. Թադէի
քի վանահայրերը աշխատել են հեռացնել ի
ցից որ եւ է մի օտարականին։ Վանքը
սատանայ անգամ չէր կարող ապրել,
րանցից ու իրանց շրջապատողներից...

Ինչ որ է, այդ տխուր ժամանակները
ցած համարենք, քանի որ այժմ, մի ք
միներից ի վեր արժանաւոր վանահայր
այդ երկու վանքերի համար նշանակել
հայոց Կաթողիկոսը—ս. Թադէի վանքի
Գէորգ վարդապետ Նալբանդեան, իսկ
վկայի համար Ստեփան վարդապետին։ Լի
ենք, որ վերոյիշեալ երկու վանահայրերը
կը լինեն աշխատելու եւ այդ երկու
ւոր վանքերը կազատեն իրանց աւերումից։

Ծամբար

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, մարտի 3-ին

Մեր երկիւղը քահանաների ապահովութեան գանձարանի անապահովութեան մասին արդէն արդարանում է։ Նոր վարչութիւնը, իր ամենահաւանական նախագահ Գիւտ քահանայի հետ միասին, դեռ չը հաստատուած, ծրագիր է մշակում եւ ձայներ է հաւաքում բաժանելու գանձարանի անձեռնմխելի դրամագլխից 6,000 ր. եւ գերեզմանատան ամբողջ տարեկան եկամուտը, որ 3—4 հազարի է հասնում։ Այս խնդրում բաւական տխուր դեր են խաղում ծերունի եւ նորընծայ քահանաները, եւ առհասարակ նրանք, որոնք ոչ մի երախտիք չունեն գանձարանի վրա, բան ու գործ թողած, առաւօտից մինչեւ երեկոյ կոնսիստորիայի բակում քաշ են գալիս, որպէս զի պատահող քահանաներին համոզեն յօգուտ բաժանման։

Ամօ՛թ, ամօ՛թ մեզ։

Ցայտնի է լրագիրներից, որ Թիֆլիսի քահանաները մի հանրագրով հոգեւոր ծայրագոյն իշխանութեան հայրական ուշադրութիւնն են խնդրել իրանց աննախանձելի վիճակի վրա։ Այս քայլը անագին իրարանցում է առաջ բերել մի որոշ շրջանի մէջ, որ վերջին ժամանակներս քահանայական հարցում մի տեսակ մոնոպոլիա է ստանձնել։ Այս շրջանը իր արդիւնաւոր եւ կարուկ գործունէութեամբ ըստ ամենայնի փոխարինել է մերձաւոր եւ աւելի բարձր հոգեւոր իշխանութիւնները։ Բոլոր «վաստակաւորները եւ բեռնաւորները», բոլոր՝ մերձաւոր իշխանութիւնից յուսահատուածները վայելում են մոնոպոլիայի հովանաւորութիւնը։ Բնական է, որ եթէ քահանաների խնդիրը յարգվի, ինքն ըստ ինքեան կը դադարէ այդ արդիւնաւոր մոնոպոլիան... գոնէ Թիֆլիսի նկատմամբ։

Ինչպէս չը վրդովվեն սրբակրօն հայրերը։

«Գործենք քանի ժամանակը ձեռքներիս է», ասում են գաւառական եւ Թիֆլիսի շրջակայքի քահանաները, եւ ամեն միջոցի են դիմում, որ տեղափոխվեն Թիֆլիս, Կովկասի մայրաքաղաքը։ «Գործենք քանի ժամանակը ձեռքներիս է», արձագանք են տալիս մոնոպոլիայի անդամները։

Թողնենք քահանաների տեղափոխութեան խնդիրը, հապա քահանայացուներն ու քահանայական պարգեւները՞ որքան առատ հունձ են մատակարարում մոնոպոլիային։

Պաշտօնական «Արարատ» ամսագիրը զլանում է հետզհետէ արձանագրել ձեռնադրվող քահանաների ցանկը. բայց մի առանձին հաճութեամբ աւետում է որքան քահանաներ ինչ եւ ինչ պարգեւներ են ստացել։ Հետեւեցէք Թիֆլիսի հարուստ մեռելների յուղարկաւորութիւններին, կը տեսնէք, որ բոլոր քահանաները, մեծ մասը երէկ միւս օրը ձեռնադրուած, զարդարված են խաչերով եւ կամիլաւկաներով։ Այժմ խաչայփիլոնը այնքան էլ նշանակութիւն չունի, այնքան հասարակացել է։

Այս պարգեւամոլութեան շրջանը կուրեօզ էլ է ծնում։ Մեր ուսեալ քահանաներից մէկը, որ դեռ եւս ոչ մի պարգեւ չէ ստացել, բայց ուրից մի քանի կրտսեր թերուսներ եւ տգէտներ առաջ են անցել, այնքան զայրացել է, որ պատմում են (անձամբ չեմ երաշխաւորում), թէ պատրաստել է մի խաչ, որ եթէ մինչեւ Զատիկ հայրապետական կոնդակով չը ստանայ, ինքն իրան պարգեւատրէ նրանով...

Որովհետեւ մոնոպոլիային չէ ուզում ճանաչել։

Շրջակայքի մի քանի քահանաները քաղաքումս արդէն հաստատել են իրանց բնակութիւնը, հովւում են իրանց ծուխը, կատարում են օրէնքներ, թէեւ քիչ չեն կոնսիստորիայի սպառնալից շրջաբերականները, որոնցով խստիւ արգելվում է դրսեցի քահանաների քահանայագործութիւնը Թիֆլիսում։ Գուցէրով կարելի է հաշւել գործակալների արխիվում դարսած այսպիսի շրջաբերականները, որոնց կարծես ցրվում են աւելի քաջալերելու համար բնական եւ օրինական երեւոյթների կարգն անցած քահանայական ղեղծումներն ու անկարգութիւնները։ Նոյն իսկ կոնսիստորիայի անդամ եւ գործակալ քահանաները, շրջաբերականներն արձակելուց յետոյ, երեւելի եւ աներեւոյթ միջոցներով պաշտպանում եւ հովանաւորում են զանցառու քահանաներին։

Ու՞մ մեղադրես, ու՞մ արդարացնես. ո՛չ ոքի։ Այս երեւոյթը ո՛չ այսօր է ծնունդ առել, ոչ երէկ, այլ տարիների, տասնեակ տարիների, հաւանօրէն դարերի անցեալ ունի իր ետեւում. ուրեմն իրաւաբանական հիմք է ստացել, այդպէս էլ շարունակելու է իր գոյութիւնը։

Այս երեւոյթը մեր եկեղեցու այն աւանդութիւնների կարգն է անցել, որոնցով մեր առաջնորդներն ու հոգեւոր կառավարութիւնները, նոյն ընկած տեղը, ղեկավարվում են այս եւ այն ֆավորիտին կամ հովանաւորեալին պաշտպանելու դէպքում։

Քահանաների հանրագիրը այս վիճակին վերջ դնելու մի համեստ փորձ է։

Այս դէպքում մեզ սաստիկ զարմացրեց Կոմիտաս վարդապետի իշխանաւորական զայրոյթը իր հիւրընկալ եւ իր հովանաւորեալ աւագ քահանայի վրա։ Առանձին հաճութեամբ ընդգծում եմ իշխանաւոր բառը, որովհետեւ հայր սուրբը համեստութիւն պէտք է ունենար դուրս չը գալ իր համեստ պաշտօնի նեղ սահմանից, թէկուզ այդ պաշտօնը կոչվելիս լինէր դիւանապետութիւն։

Բարձրապատիւ հայրեր, ձեր վրդովմունքը մեզ չէ մասնում արդեօք։ Ինչի՞ համար էք պաշտպանում քահանաների հոսանքը դէպի Թիֆլիս եւ տեղափոխութիւնն առհասարակ. ինչի՞ էք բազմացնում անծուխ եւ տգէտ քահանաների թիւը. ինչի՞ էք հակառակում քահանաների որոշ չտատ սահմանելուն. ինչ հարկից ստիպված ծոյլ քահանաներին օգնականներ էք տալիս եւ վրդովում եկեղեցու խաղաղութիւնը. վերջապէս ի՞նչ կապ, ի՞նչ առնչութիւն ունէք այդ խնդիրների հետ եւ ինչի՞ էք անհանգիստ լինում այնտեղ, որտեղ վայել էր հրճուանք արտայայտել։

Քահանայ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Բագուի նահանգապետը պաշտօնապէս գեկուցանում է կովկասեան կառավարչապետին, որ մինչեւ մարտի 4-ը Շամախու երկրաշարժից վնասվածների օգտին ընդամենը ժողովված է 275,000 րուբլի, հաշւելով այս գումարի մէջ եւ Բարձրագոյն նուիրված 50,000 րուբլին։ Գլխաւոր ծախքերը մինչեւ նոյն մարտի 4-ը՝ ազգաբնակութեան ուտելիք մատակարարելու, Շամախուց հեռացողներին դրամական օժանդակութիւն տալու, փորուածքների, հիւանդանոցների շինութեան, զանազան կարեւոր նիւթեղէններ եւ առարկաներ պատրաստել տալու համար՝ հասնում են 73,000 րուբլու։ Առձեռն գումար մնում է այժմ 202,000 րուբլի։ Առաջիկայում նախատեսվում են խոշոր ծախքեր. այսպէս մարտ ամսին ազգաբնակութեանը ուտելիք մատակարարելու համար պէտք է ծախսել մօտ 70,000 րուբլի, իսկ Բագուից շինութեան փայտեղէն բերել տալու համար—մօտ 40,000 րուբլի։ Ազգաբնակութեան սանիտարական դրութիւնը կատարելապէս գոհացուցիչ է։ Հիւանդութիւնը գիւղացիների վրա ուժեղացնելու համար հարկ եղաւ հրաւիրել տեղական լեզուներին ծանօթ երկու բժիշկ եւ հինգ ֆէլդշէր։ Ձեռք բերված փայտեղէնից արդէն շինված են 70 բարակներ՝ իւրաքանչիւրը միերկու ընտանիքի համար։ Բարակների համար գործածված փայտեղէնից մտադրութիւն կայ շինել յետոյ մշտական բնակարաններ։

—

Տայնագործական արդիւնաբերութեան ասպարէզում գործողների համաժողովը կը բացվի Պետերբուրգում մարտի 12-ին։ Համաժողովը բաղկացած կը լինի չորս ստորաբաժանումներից—ընդհանուր, տեխնիքական, տնտեսական եւ ուսումնարանական։ Համաժողովը կը փակվի մարտի 21-ին։

—

Շամախուց մեզ գրում են. «Բագուից պահանջված 50,000 տախտակները սկսել են քիչքիչ ստացվել, որոնք իսկոյն եւ եթ գործադրվում են ժամանակաւոր շինութիւնների վրա, որոնց մէջ բնակիչներ են տեղաւորվում։ Մոսկվայից մի բարեգործ տիկնոջ հեռագրին, թէ՝ ինչով կարող է օգնել, պ. Նահանգապետը մասնաժողովի խորհրդով պատասխանեց.—գուլպաներով, կանանց գլխի ծածկոցներով, չարֆերով, չթով, բոմազէով եւ կակուղ կաշիով։»

—

Այսօր, չաբաթ, մարտի 9-ին, Թիֆլիսի արտիստական թատրոնում դերասան Արմենեան հանդէս կը գայ Թիֆլիսի հասարակութեան առաջ երկրորդ անգամ։ Նա կը խաղայ Ալֆրեդ դը Միւսէյի «Վաղաժամ վճիռ» պիեսի մէջ Վալանթենի դերը։ Այդ դերի մէջ չը կան էֆֆեկտներ, բայց կան նուրբ գծեր։ Վալանթենը մեր ժամանակակից բուրժուական կեանքի թեթեւ, ուրիշի հաշւով ապրող երիտասարդների տիպն է ներկայացնում։

—

«Аргонавтъ» լրագրում Ֆ. Ժորդանիա ասում է, թէ վրաց պատմական ձեռագիր գրուածքներից մէկի մէջ նա գտել է յաւելուած, որի մէջ խօսվում է Շամախում պատահած երկրաշարժի մասին Թամար թագուհու աւագ որդի Գէօրգի-Լաշիի ծննդեան երկրորդ տարում—1192 թւին։ Այս յաւելուածի մէջ, ի միջի այլոց, ասված է. «Նա, որ սարսեցնում է երկիրը եւ մի հպումով միայն ստիպում է լեռներին ծուխ արձակելու, դողացրեց Շամախի քաղաքի ամրութիւնները եւ պատերը եւ այդ ժամանակ անյայտացաւ նրա ամբողջ ազգաբնակութիւնը, որի հետ եւ Շարվանշէ թագաւորի ընտանիքը,—նրա կինը եւ երեխաները. անօրինակ վիշտ համակեց կենդանի մնացածներին. նրանք անձնատուր եղան անմխիթար տրտմութեան, ցանեցին մոխիր գլխների վրա, որովհետեւ ոչ մի տեղից փրկութիւն չէին սպասում։ «Բայց մնում է պարզելու դեռ եւս մի բան,—շարունակում է պ. Ժորդանիա,—թէ չէ՞ խօսվում արդեօք վերոյիշեալ հատուածի մէջ քաղաքի եւ ազգաբնակութեան երկրի մէջ ընկղմելու եւ ոչ սոսկ կործանման մասին, որովհետեւ վրաց բնագրի մէջ գործ են ածված «ազգաբնակութիւնը անտեսանելի դարձաւ» խօսքերը։

—

Թիֆլիս է եկել Ստոկհոլմից Կլինգ անունով մի պարոն, իբրեւ ներկայացուցիչ մի ընկերութեան, որը պատրաստում է նոր տեսակի սեր զատող մեքենայ—սեպարատոր։ Պարոնը մտադիր է առաջիկայ երեքշաբթի օր, մարտի 12-ին, Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան հերթական նիստում հանդէս գնել այդ մեքենան եւ ցոյց տալ նրա գործելը։ Նոր սեպարատորը յայտնի է «Ալֆա» անունով։ Նա շարժվում է ձեռքով եւ արժէ՝ նայած իր մեծութեան, 50-ից մինչեւ 190 րուբլի։

—

Երկուշաբթի, մարտի 11-ին, երեկոյեան ժամի 8-ին, Կովկասեան զինուորական շրջանի շտաբի շինութեան մէջ, տեղի կունենայ Կայսերական Աշխարհագրական ընկերութեան կովկասեան բաժանմունքի տարեկան ընդհանուր ժողովը, որ կը զբաղվի հետեւեալ հարցերով,—1) հաշիւ բաժանմունքի գործունէութեան մասին անցած 1901 թւականի ընթացքում. 2) վերաստուգիչ մասնաժողովի համար անդամների ընտրութիւն. 3) ընտրութիւն բաժանմունքի պաշտօնատար անձանց. 4) ընտրութիւն իսկական անդամների. 5) Ի. Մանվելու զեկուցումը Մուղանի հին գերեզմանների մասին։ Ժողովին կարող են ներկայ լինել եւ կողմնակի անձինք։

—

ՇԱՄԱԽՈՒՑ մեզ գրում են. «Կոմիտէտի մարտի 5-ի նիստում կարդացված հաշւից երեւաց, որ մինչեւ մարտի 1-ը Շամախի փոխադրել է նահանգական կոմիտէտը 47,000 ր., որից մինչեւ յիշեալ թւականը ծախսվել է 41,900 րուբլի։»

—

ՇԱՄԱԽՈՒՑ մեզ գրում են. Այսօր, մարտի 5-ին, կոմիտէտի խորհրդում պ. Նահանգապետը կարդաց անուն-անուն այն բոլոր դրամական հաշիւները, որոնք զանազան ժամանակներում ստացվել են թագաւորական, իշխանական տըներից, բարձրաստիճան պաշտօնեաներից Ռուսաստանի եւ Կովկասի խմբագրութիւններից եւ մասնաւոր բարեգործներից։ Այդ բոլորը կազմում է մօտ 200,000 րուբլու պատկառելի գումար»։

—

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Տեղիս փողոցներում գտնված յայտարարութիւնների հաստափոր սիւները մեծ պասի շնորհիւ հազիւ էին ազատվել իրանց թղթեայ կեղեւից, երբ հայոց դերասանական խմբի նախ «ազդը», ապա «հեռագիրը» եւ, վերջ ի վերջոյ, ամսիս 4-ին ներկայացնելիք «Հայրենական տան» յայտարարութիւնները այդ պակասը նորից լրացրին։ Եկւոր դերասանները Բագուի դրամատիք խմբի գրեթէ ամբողջ կազմն է եւ այդ հանգամանքի շնորհիւ մեր Նոր-Նախիջեւանը առաջին անգամն է այդպիսի ույժերով հարուստ խումբ տեսնում։ Խումբը այստեղ մտադիր է երկու շաբաթ մնալ. տալու է 7—8 ներկայացում, իսկ այնուհետեւ, որպէս լսում ենք, պէտք է իր «չու»-ն դէպի աւելի հիւսիս շարունակէ։ Թատրոնի միայն վերնայարկն էր լի եւ աթոռների էժանագին մասը, իսկ օթեակները, ինչ ասել կուզէ, որ դատարկ էին։ Էժան տեղերը բռնած հասարակութիւնը ոգեւորված ցոյցեր արաւ իրանց պատասխանատու դերերը կատարող տիկին Սիրանոյշին եւ պ. Աբէլեանին»։

—

ՇԱՄԱԽՈՒՑ մեզ գրում են. «Նորից ցնցվեց գետինը մարտի 4-ին, կէս գիշերից բաւական անցած։ Մարտի 5-ին ամբողջ օրը, գիշերը եւ 6-ին մինչեւ առաւօտը խաղաղ է անցել։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Կ. Պօլսից «Münch. Allg. Zeit.» լրագրին հեռագրում են, որ վերջին վիճաբանութիւնները յունական պատգամաւորների ժողովում Կրետէի վերաբերմամբ եւ դրա հետ կապ ունեցող ցոյցերը ի նպաստ միացման, որ տեղի ունեցան թէ Ցունաստանում եւ թէ Կրետէում, շատ աննախորժ տպաւորութիւն գործեցին Իլդիզ-Կիոսկում եւ Բ. Դրան վրա, որովհետեւ Թիւրքիայում, չը նայելով այդ բոլորին, ամենեւին չեն կամենում, որ Կրետէն անջատվի Թիւրքիայից։ Աթէնքի Թիւրքաց դեսպանը հրամանագիր ստացաւ տեղեկանալու, թէ ինչպէս է վերաբերվում այդ բոլոր ցոյցերին եւ միացման ձգտումներին յունաց կառավարութիւնը։ Ասում են, որ Բ. Դուռը մտադրութիւն ունի դիմել Կրետէն հովանաւորող պետութիւններին եւ բողոքել այդպիսի ձգտումների դէմ։

—«Morning Post» լրագրի Բեռլինի թղթակիցը, Թէհրանից, փետրվարի 9-ից (22-ին) ստացված տեղեկութիւնների հիման վրա, հաղորդում է, ի միջի այլոց, հետեւեալը. «Պարսից Շահը անհրաժեշտ համարեց 11 միլիոն րուբլու փոխառութիւն անել վարչութեան ծախսերը ծածկելու համար Շահի առաջիկայ ճանապարհորդութեան ընթացքում Եւրոպայում։ Ռուսաց դեսպանը համաձայն է երաշխաւորել այդ գումարի փոխառութիւնն այն պայմաններով, որոնք կամրացնեն ռուսաց ազդեցութիւնը Պարսկաստանում եւ կը պակասեցնեն համարեա անհետանալու չափ անգլիական ազդեցութիւնը։ Այդ առաջարկութիւնը, «Weltcorrespondenz» լրագրի խօսքով, առաջին անգամ վերջին տասը տարիների ընթացքում արթնացրեց անգլիական դիպլօմատներին եւ բացեց նրանց աչքերը։ Անգլիական դեսպանը, հետեւելով ռուսաց դեսպանի օրինակին, նոյնպէս յայտնեց պարսից կառավարութեանը, թէ Մեծ-Բրիտանիան պատրաստ է փոխ տալ պարսից կառավարութեանը անհրաժեշտ գումարը. բայց Պարսկաստանը, ռուսաց կառավարութեան հետ կապած (երկու տարի առաջ) պայմանի հիման վրա, չէ կարող ընդունել անգլիական առաջարկութիւնը առանց ռուսաց կառավարութեան համաձայնութեան։ Ամեն օր տեղի ունեն խորհրդակցութիւններ մեծ վեզիրի եւ ռուսաց ու բրիտանական դեսպանների միջեւ եւ հերթով «Weltcorrespondenz» լրագիրը կարծում է, որ աջողութիւնը Ռուսաստանի կողմը կը լինի։

—Կ. Պօլսում տեղի ունեցած վերջին անցքերից յետոյ, ասում է «Օսմանլը» լրագիրը, Բ. Դուռը երեւակայում է, որ իր դէմ ամեն տեսակ դաւադրութիւններ են կազմում եւ ամեն ջանք գործ են դնում ոչնչացնելու Թիւրքաց ժամանակակից պետական կարգը։ Այդպիսի անվստահութիւնը, կամ, աւելի լաւ ասած, վիրաւորական կարծիք տարածված է ոչ միայն օտարազգաւանների մասին, այլ մինչեւ անգամ մահմեդականների մասին, մանաւանդ այն մահմեդականների, որոնք եկած են Ռուսաստանից։ Դժուար է հաւատալ, բայց դա փաստ է, որ Թիւրքաց ծառայութեան մէջ գտնվող կովկասցիներին, որոնք 20—30 տարի շարունակ գտնվում են պետական ծառայութեան մէջ, չեն հաւատում եւ նրանց ռուսաց լրտեսներ են համարում։ Չերքէզներին Ստամբուլ ձգող երազները վերջնականապէս ցրվելու համար բաւական է յիշել, որ յայտնի էմիգրանտ, ռուսաց գեներալ-մայոր Մուսա Կունդուկօվ, որի հետ Թիւրքիա գնացին մօտ յիսուն հազար գաղթականներ, գաւառական մի խուլ անկիւն է ուղարկված եւ համարեա ոչինչ դեր չէ խաղում։ Մուսա-փաշայի որդին, Բէկիր-բէյն, որը արտաքին գործերի մինիստրութեան ամենակրթված պաշտօնեաներից մէկն է, նոյնպէս թափառական կեանք է վարում եւ հիւպատոսի պաշտօն ունի, այն ինչ նրա աշակերտները ամենամեծ պաշտօններ են վարում։ Վերջերս Բէկիր-բէյն, ի միջի այլոց, նշանակվեց Բաթումի Թիւրքաց ընդհանուր հիւպատոս, բայց ռուսաց կառավարութիւնը չը հաստատեց նրան այդ պաշտօնում, որպէս ռուսաց էմիգրանտի որդուն։

—«Սուրհանդակ» լրագրի մէջ կարդում ենք. «Կիլիկիոյ կաթողիկոսական տեղապահ Տ. Կիրակոս եպիսկոպոս փափաքելով ընդ փոյթ վերջ տալ Կիլիկիոյ Աթոռին թափուր վիճակին, նոր ձեւակերպութեանց տեղի չը տալու համար, առաջարկեր է Պատրիարքարանին որ Խապայեան սրբազան հաստատուի իբրեւ կաթողիկոս, քանի որ երկրորդ առաւելագոյն քուէն ինք շահած էր։ Բայց որովհետեւ վարչական արձանագրութեանց մէջ այս կերպ ընտրական գործողութիւն անդէպ եւ անսովոր է, կարելի չեղաւ նկատողութեան առնել այդ առաջարկը, այլ միայն պէտք տեսնուեցաւ փութացնել ընտրական գործողութիւնը»։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

7 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Բարոն Տոլի բեւեռային արշաւանքից տեղեկութիւն է ստացված, որ դեկտեմբերի 21-ին մեռաւ դօկտոր Գերման Վալտէր։—Տնայնագործական արդիւնաբերութեան գործիչների համաժողովը Պետերբուրգում բացվում է մարտի 12-ին եւ կը տեւի մինչեւ մարտի 21-ը։

ՌԻԳԱ։ Ռուս-Բալտիական «Սիգրիդ» շոգենաւը մարտի 5-ին Նովօրոսիյսկից ճանապարհ ընկաւ դէպի Պորտ-Արտուր եւ Վլադիվոստոկ։

ՌՕՍՏՕՎ ԴՕՆԻ ՎՐԱ։ Քաղաքը բացում է պատուեօրեան կայարան։

ԿԱԶԱՆ։ Վախճանվեց համալսարանի պրօֆէսոր Կանօննիկօվ։

ԿԵԱԽՏԱ։ Ձմեռը առատ էր ձիւնով, որը դժուարացնում էր թէյ հասցնելը Մօնղօլիայի վրայով։ Չինաստանում տեղի ունեցած խռովութիւններից յետոյ թէյի տրանզիտը դէպի Կեախտա պակասեց երկու երրորդի չափ։ Կեախտայի դարաւոր նշանակութիւնը կը վերականգնվի, եթէ երկաթուղի անցկացնվի դէպի Ուրգա-Կալգան-Պէկին։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ։ Թագաւորը մտադրութիւն ունի ուղեւորվել Բիարրից եւ մի քանի շաբաթ մնալ այնտեղ, իսկ այնտեղից կերթայ Էմս։ Թագաւորի վերադարձը Ստոկհօլմ սպասվում է յունիսի սկզբին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Վախճանվեց սենատոր իշխան Ն. Ա. Լիվէն։—Գիտական ֆարմացիայի համաժողովին հաւաքվեցին մօտ 500 անձինք։ Պատւաւոր նախագահ ընտրվեց պրոֆէսոր Մենդելէեվ, նախագահ—պրոֆէսոր Պէլ։ Մեծ հետաքրքրութիւն զարթեցրին պրոֆէսոր Թարխանովի փորձերը, որոնք հաստատում են ցեբերինի բարերար ազդեցութիւնը էպիլէպսիայի (ընկւորութեան) վրա։

8 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մէկկայում եւ Ջէդդայում խօլէրային հիւանդութիւնների երեւալու պատճառով, ներկայ տարվայ մահմեդական ուխտագնացութիւնը դէպի Գէջաս անբարեյաջող է համարված, այդ պատճառով վերադարձող ուխտաւորների վերաբերմամբ եգիպտական խորհրդին ենթակայ կարանտիններում կը գործադրվեն այն միջոցները, որոնք հաստատված են խօլէրայի դէմ որոշված կանոններով, իսկ Թիւրքաց նաւահանգիստներում նշանակվում է տասօրեայ կարանտին։—Բաղդադը ժանտախտի կողմից բարեյաջող է համարվում։ — Մարտի 7-ին տեղի ունեցաւ ռուսական պատմական պատկերների գեղարւեստական ցուցահանդէսի բացումը Կայսերական գիտութիւնների ակադէմիայի դահլիճներում։

ԲԵՐԼԻՆ։ Լրագիրները քննում են նոր ֆրանսռուսական քայլը, որպէս խաղաղութեան նոր երաշխաւորութիւն։

ՊԱՐԻԶ։ «Figaro» լրագիրը գրում է. «Ֆրանսռուսական դաշնակցութիւնը գտնում է նոր փաստական հաստատութիւն։ Անգլօ-ճապօնական դաշնակցութեան առաջին հետեւանքը բարեկամական ոգւով կազմած յայտարարութիւնն է. սակայն, ի նկատի ունենալով նոր համախմբումները, այն րօպէին, երբ արեւելեանասիական հարցը աւելի եւ աւելի մեծ նշանակութիւն է ստանում Եւրոպայի համար, ֆրանսռուսական դաշնակցութեան համար պատշաճաւոր կը լինէր հրապարակօրէն հաստատել իր գիտաւորութիւնը։ Ֆրանս - ռուսական յայտարարութիւնը, որը ապացոյց է երկու պետութիւնների մէջ ոյժ ստացող համերաշխութեան, ներկայացնում է մի պաշտօնական հաստատութիւն այն բանի, որ անգլօ-ճապօնական դաշնագիրը չը պէտք է անհանգստութիւն պատճառէ Ֆրանսիային»։

ՎԻԵՆՆԱ։ Սկուպչչինան վստահութիւն յայտնեց կառավարութեանը։ Մինիստրութիւնը յետ վերցրեց իր հրաժարականի խնդիրքը։

ՍՏԱՎՐՕՊՕԼ։ Հաստատված է այստեղ ուսուցչական սեմինարիա բանալու կանոնադրութիւնը։

ՌԻԳԱ։ Ռիգայում շատ տարածված են հինգ րուբլիանոց եւ մէկ րուբլիանոց կեղծ դրամները։

ՊԱՐԻԶ։ Սենատ։ Դէլկասէ յայտնեց, որ անգլօ-ճապօնական դաշնագրի մէջ ոչինչ չը կայ, որ կարող լինէր մեր կասկածը յարուցանել։ Դաշնագիր կապող կողմերը կամենում են ապահովել յարգանքը դէպի Չինաստանի անձեռնմխելիութեան սկզբունքը։ Այդ սկզբունքը մեր քաղաքականութեան հիմքն է. մենք շահագրգռված ենք Չինաստանի անկախութեան մէջ։ Դաշնագրի մէջ չօշափված երկրորդ հարցը բաց դռներին վերաբերեալ հարցն է։ Նա, Դէլկասէ, դեռ 1899 թւի նոյեմբերին պահանջում էր այդ սկզբունքի գործադրութիւնը։ Բոլոր պետութիւնները պարտաւոր են ի նկատի ունենալ անգլիացիների եւ ճապօնացիների նախատեսնված հնարաւորութիւնը։ Փաստերը վկայում են, որ մենք միշտ հոգս էինք տանում մեր շահերի մասին հեռու Արեւելքում։ Մենք կարող ենք միայն մեր գոհունակութիւնը յայտնել այն սկզբունքների առիթով, որ յայտարարված են անգլօ-ճապօնական համաձայնութեան կողմից, որի շնորհիւ ընկան այն վերջին խոչնդոտները, որոնք արգելք էին դառնում դաշնակցութիւնների քաղաքականութեանը։ Այժմ բոլորը ընդունում են, որ դաշնակցութիւնների մէջ մտնելը անհրաժեշտ է. եթէ շահերի միանմանութեան հետ կը միանայ եւ զգացմունքների միանմանութիւնը,—հետեւանքը կը լինի ամենատամուր դաշնակցութիւն. վերջինը Ռուսաստանի հետ մեր դաշնակցութեան ոյժի գաղտնիքն է։ Դաշնակցութիւնը պէտք է շարունակվի, որովհետեւ ամուր պայմանների վրա է կանգնած, որի մասին վկայեց Ռուսաց Կայսրի երկրորդ այցելութիւնը եւ կը վկայէ նոյնպէս հանրապետութեան նախագահի ճանապարհորդութիւնը, որը Ֆրանսիայի անունից կը յայտնէ մեր Դաշնակցին սրտագին ողջոյն»։

—

Երկրորդ ներքին փոխառութեան խաղարկութեան տոմսերի տիրաժի ժամանակ հետեւեալ տոմսերը տարան նշանակված գումարները.

№ սերիայի	№ տոմսի	Շահ. ռուբ.	№ սերիայի	№ տոմսի	Շահ. ռուբ.	№ սերիայի	№ տոմսի	Շահ. ռուբ.
00031	47	500	06672	2	500	12713	47	500
00112	6	500	06761	26	500	12951	20	500
00200	13	500	06774	9	500	12991	1	500
00222	48	500	06826	49	500	13018	13	500
00226	43	5000	06832	45	500	13029	6	500
00278	8	500	06907	12	500	13055	38	500
00435	5	500	07078	5	500	13195	33	8000
00493	33	500	07144	25	500	13290	11	500
00502	40	500	07220	2	500	13434	43	1000
00533	8	500	07236	47	1000	13692	46	500
00569	9	1000	07414	36	500	13695	22	500
00624	46	1000	07437	3	500	13754	20	500
00671	28	500	07447	33	500	13764	15	500
00721	34	500	07474	2	500	13778	14	1000
00754	42	500	07515	9	500	13821	3	500
00820	33	500	07555	2	500	13858	22	500
00906	36	500	07895	20	500	13931	6	500
00969	23	500	07917	6	500	13999	42	500
01167	38	500	07984	1	500	14102	29	500
01170	5	500	08035	22	500	14284	49	500
01331	31	500	08508	19	500	14293	2	500
01336	34	500	08526	35	40000	14452	46	10000
01466	33	500	08547	7	500	14511	19	5000
01670	6	1000	08673	43	500	14523	23	1000
01670	31	500	08704	38	500	14627	35	500
01671	27	500	08768	17	500	14666	27	500
01689	49	500	08919	34	500	14719	12	500
01793	3	500	09010	23	500	14937	49	500
01857	50	500	09057	36	500	15074	44	500
01869	30	500	09064	30	500	15173	23	500
01964	15	8000	09073	41	500	15190	26	500
01981	33	500	09078	13	500	15326	20	500
02060	47	500	09096	3	5000	15364	31	500
02217	6	500	09128	26	500	15376	15	500
02265	21	500	09146	15	500	15434	37	500
02337	31	500	09146	39	500	15438	32	500
02381	37	500	09162	17	1000	15474	35	500
02508	17	500	09184	1	500	15479	32	500
02563	4	500	09252	31	500	15502	33	500
02613	45	500	09421	38	1000	15532	43	500
02693	42	500	09526	18	500	15555	32	500
02728	29	500	09589	10	1000	15578	29	500
02928	47	500	09597	40	500	15661	11	500
03044	6	500	09707	4	500	15663	43	500
03149	43	500	09725	33	500	15771	10	500
03203	37	500	09733	15	500	15785	1	500
03245	3	500	09757	30	500	15785	31	500
03317	7	500	09824	12	500	15863	10	500
03419	22	500	09824	41	500	15948	46	500
03428	2	500	09927	26	500	16072	45	500
03435	38	1000	10023	14	500	16116	28	500
03515	10	500	10115	2	500	16136	3	500
03552	26	500	10334	19	500	16146	10	500
03588	6	500	10352	38	550	16350	50	1000
03860	9	500	10480	44	500	16488	6	500
03897	38	500	10614	36	500	16696	39	10000
04054	43	500	10699	36	500	16728	49	500
04066	16	500	10735	48	500	16758	26	500
04093	33	500	10803	13	200000	16825	15	500
04170	30	500	10854	20	500	16864	12	500
04851	44	1000	10855	5	500	16898	30	500
04539	2	500	10910	19	8000	16950	17	25000
04554	9	500	10930	20	5000	17013	36	500
04585	36	500	10951	31	1000	17088	33	500
04700	22	500	10954	44	500	17198	6	500
04771	5	500	10991	50	500	17234	46	500
04880	24	1000	11044	5	500	17276	5	500
04953	22	500	11127	5	500	17296	7	500
05002	41	500	11187	14	500	17406	13	500
05065	48	1000	11220	29	500	17731	33	500
05078	25	500	11343	11	500	17788	13	500
05098	41	500	11367	37	500	17790	49	500
05149	18	500	11413	22	500	17836	16	500
05168	19	1000	11588	46	500	17945	13	500
05173	40	500	11609	2	500	17967	16	500
05197	12	5000	11648	19	1000	18003	12	8000
05264	10	500	11696	48	500	18018	46	500
05287	5	500	11728	36	500	18049	32	500
05299	1	500	11747	31	500	18502	47	500
05364	43	75000	11788	47	500	18506	32	500
05391	45	500	11821	16	500	18593	24	500
05544	18	500	11831	43	500	18615	28	500
05578	28	500	11859	10	500	18711	13	1000
05744	35	500	11867	19	10000	18797	9	500
05755	44	500	11934	2	8000	18800	18	500
05783	48	500	11992	15	500	19021	11	500
05839	45	500	12042	13	500	19047	5	500
05912	14	500	12048	9	500	19141	43	500
05953	27	500	12069	24	500	19367	41	500
05981	38	500	12088	17	1000	19395	20	500
06020	16	500	12144	6	500	19409	41	500
06085	25	500	12150	42	500	19493	4	500
06138	26	500	12175	7	500	19529	34	500
06142	32	500	12200	20	500	19570	13	500
06172	14	5000	12360	33	500	19637	1	500
06200	1	500	12378	12	5000	19674	10	500
06290	32	500	12500	33	5000	19685	28	500
06331	47	500	12532	43	500	19741	11	500
06345	48	500	12540	5	500	19778	2	500
06653	38	500	12669	35	500	19945	47	500

Տիրաժ ընկած տոմսերը։

00325	02559	04896	07237	10199	13140	15484	18449
00340	02582	05069	07351	10212	13160	15505	18502
00371	02622	05132	07407	10552	13401	15571	18556
00442	02656	05223	07417	10679	13773	15788	18696
00453	02693	05403	07547	10932	13777	16199	18708
00487	03142	05606	07600	11033	14061	16425	18874
00506	03295	05891	07645	11216	14209	16581	19027
00686	03444	05803	08158	11218	14230	16670	19305
00972	03484	05949	08217	11737	14329	16755	19359
01077	03542	06015	08346	11949	14465	16832	19471
01241	03590	06308	08440	11964	14616	17004	19580
01269	03721	06520	09241	12110	14684	17563	19805
01416	04097	06621	09377	12175	14693	17658	19837
01711	04139	06647	09535	12302	14832	17790	
01849	04198	06801	09621	12686	14952	17833	
01851	04396	06802	09657	12688	14954	18098	
02319	04529	06962	09865	12771	15070	18126	
02358	04643	07083	09961	12850	15223	18163	
02439	04808	07096	10180	12944	15474	18187	

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

պարտադիր կանոնների 13-րդ յօդուածի հիման վրա, Թիֆլիսի կառապանների վերաբերմամբ, յայտարարում է Թիֆլիսի կառապաններին եւ բեռնակրութեամբ պարապող սայլապաններին, որ նա նշանակել է այդ երկու ընկերութիւնների համար աւագների եւ նրանց թեկնածուների ընտրութիւն Քաղաքային Ուպրավայում՝ կառապանների համար—մարտի 15-ին, ցերեկվայ ժամը 3-ին, ուրբաթ օրը, եւ բեռնակիր սայլապանների համար—կիրակի, մարտի 17-ին, առաւօտեան 10 ժամին, այս պատճառով խնդրում է բոլոր կառապաններին շնորհ բերել Քաղաքային Ուպրավան յիշված օրերը՝ իրանց ունեցած նշաններով կամ պարտադիր կանոնների գրքոյկով՝ ընտրութիւններ անելու։ 1—3

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

„Է Մ Մ Ա“

վէպը, 282 մեծադիր էջ.

Գինն է 1 ր., ճանապարհածախսով 1 ր. 25 կ.

Դիմել Թիֆլիս.—պ. Արշակ Մէհրաբեանին՝ Кадетскій пер., д. Барнова, № 9, Բագու. պ. Սարգիս Օհանջանեանին՝ Магазинъ бывшій А. Петросянъ եւ պ. Իսահակ Մէլիքեանին՝ Торговая фотогр. “Рембрантъ“, Բալախանի.—պ. Նարիման Տէր-Ղազարեանին՝ Мастерская „Кайцъ“. 2—3

ԱՐՏԻՍՏԻՔԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Շաբաթ, մարտի 9-ին

Դերասան ԱՐՄԵՆԵԱՆԸ

Իր առաջին գեբիւտի համար կը տա

ՎԱՂԱԺԱՄ ՎՃԻՌ

Կոմեդիա 3 գործող., հեղ. Ալֆրէդ դը Միւս

Տոմսակները վաճառվում են թատրոնի կա սայում։

Սկիզբը ժամի $8^1/_2$-ին երեկոյեան։

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀԻ ԿԱՄԵՆՈՒՄ Է

քաղաքից դուրս գալ, որպէս կօմպանիօնու մէկ կնոջ մօտ, կամ իբրեւ վարժուհի, փոքր ընտանիքի մէջ պարապել մէկ կամ եր փոքրահասակ աղջիկների հետ։ Գիտէ լեզուն ռուսերէն, ֆրանսերէն եւ մուզիկա։

Сололаки, Орловская ул., домъ № 2 спросить тамъ же. 2—6

Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան թոյլտւութեամբ։ Մեծ արկղիկը 5 րուբլի, փոքրը—3 ր. եւ 1 ր. 50 կ.։

ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ

մազերը բուսցնելու եւ ամրացնելու համար, ոչնչացնում է թեփը։ Դուրս է եկ նաեւ բոլորովին նոր միջոց

ՁՈՒԻ ԿԱԹԸ

երեսին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն տալու համար, ոչնչացնում է արեւի պատճառած սեւութիւնը, մուները, տալիս է կաշուին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն Այդ գները չափաւոր են. մեծ սրուակը արկղիկի մէջ, 2 րուբլի, փոքրը—1 ր. 50 կ. Ծախվում են բոլոր պարֆիւմերական եւ դեղավաճառական խանութներում։ Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Պետերբուրգում, Պուշկինեան փողոց, տ. № 15, բնակարան № 2. պահեստի բաժանմունքները գտնվում են. Թիֆլիսում՝ Կովկասեան դեղատան ապրանքների վաճառման ընկերութեան խանութում՝ Երեւանեան հրապարակ եւ նրա բաժանմունքում, Միքայէլեան փողոց եւ Բագւում. նաեւ Միքայէլեան կամուրջի վրա, Պօպօվի եւ Արիստակօվի դեղատներում։ Օտարաքաղաքցիների պատուէրները կատարվում են անմիջապէս պօստով։ 58—100

Թիֆլիսի Վաճառականների Աւագը եւ նրա օգնականը

խնդրում են Թիֆլիսի վաճառականներին շնորհ բերել երկրորդ

Ը Ն Դ Հ Ա Ն Ո Ւ Ր Ժ Ո Ղ Ո Վ Ի

չը կայացած ժողովի փոխարէն, որ պէտք է տեղի ունենար կիրակի, մարտի 17-ին, առաւօտեան 11 ժամին, վաճառականների աւագի գրասենեակում, Սօլօլակ, Լերմօնտօվսկայա փողոց № 12։

Ժողովը պէտք է զբաղվի հետեւեալ գործերով.

1) Հաշիւ վաճառականական գումարների ելեւմուտքի անցեալ 1901 թւականի ընթացքում.
2) Վաճառականների աւագի եւ նրա օգնականների ընտրութիւն 1902 թւականի համար
3) Հաշիւ Թիֆլիսի առեւտրական ուսումնարանի հոգաբարձութեան՝ ուսումնարանի դրամական եւ ուսումնական վիճակի մասին 1900 թւականի ընթացքում։ 1—

Թիֆլիսի Առեւտրական Նաւթարդիւնաբերական Ընկերութեան Վարչութիւնը

սրանով հրաւիրում է պ.պ. բաժնետէրերին

Ա Ր Տ Ա Կ Ա Ր Գ Ը Ն Դ Հ Ա Ն Ո Ւ Ր Ժ Ո Ղ Ո Վ Ի,

որ պէտք է տեղի ունենայ կիրակի, մարտի 17-ին, առաւօտեան 10 ժամին, Վարչութեան բնակարանում—Երեւանեան հրապարակ, տուն Խարազեանի։

Զբաղմունքի նիւթերն են՝

1) Բաժնետէրերի յայտարարութիւնը պարզելու համար Վարչութեան կողմից նշանակված 5% վճարի անհրաժեշտութիւնը եւ այդ վճարը դադարեցնելու մասին. 2) Ընկերութեան կանոնների փոփոխման մասին. 3) Ջնջումն նախկին ընդհանուր ժողովների բոլոր որոշումների։

Այն դէպքում, եթէ այս ը ն դ հ ա ն ո ւ ր ժ ո ղ ո վ ը չը կայանայ՝ անդամների պահանջված թւի չը գալու պատճառով, նշանակվում է երկրորդ ժողով չորեքշաբթի, մարտի 20-ին, երեկոյեան 7 ժամին։

Արա հետ միասին վարչութիւնը յայտնում է, որ 5% վճարը նա ընդունում է իր կողմից նշանակված ժամանակամիջոցում։ 1—8

(մ. 9, 14, 16)

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

վ ա ճ ա ռ վ ո ւ մ ե ն՝

ԱՂԱՆԵԱՆ Գ. ա. քահ., «Նամակագիրք», օտար աղբիւրների հետեւողութեամբ, Թիֆլ. 1902 թ. գինն է 50 կ։

ԲՈՒԴՈՒՂԵԱՆ Ա. բժ., «Առողջապահական նուէր նորատի կանանց, Ալէքս. 1901 թ. գ. 20 կ. Ծախվում են նաեւ նոյն բժշկի միւս առողջապահական գրքոյկները։

ԱՂԱՆԵԱՆ Գ. ա. քահ., Պատի օրացոյց—50 կ., Ծոցի օրացոյց—15 կ. եւ Ս. Էջմիածնի օրացոյց—20 կ. 3—5

Դիմել՝ Тифлисъ, Въ Центральную Книжную Торговлю. (2.)

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 8 Марта 1902 г. Электропечатня Груз. Издат. Т—ва. Б.-Ванкская ул.